

Genderbewust lesgeven

Behandelen we jongens en meisjes gelijk?

Dat jongens en meisjes gelijke kansen verdienen, daar lijken we het vandaag de dag allemaal mee eens te zijn. We streven ernaar ieder kind als individu te behandelen in de klas. Toch is de kans groot dat het geslacht van je leerlingen onbewust invloed heeft op de manier waarop je met ze omgaat, met als gevolg dat kinderen worden beperkt in hun mogelijkheden of zelfs lager gaan presteren.

Lisette Wouters

is freelance journalist en invalleerkracht in het basisonderwijs (www.lisettewouters.nl)

Vanaf de dag dat kinderen in hun roze of blauwe babykamer terecht komen worden ze overspoeld met talloze ideeën en verwachtingen rond hun geslacht: *genderstereotypen*. Jongens zijn stoer en druk, meisjes zijn ijverig en lief. Jongens spelen met auto's, meisjes met poppen. Jongens zijn beter in technische en exacte vakken, meisjes zijn beter in taal of wereldoriëntatie. Die stereotypen zien we terug in onze samenleving: van broodtrommeltjes tot kleding, televisieprogramma's en sprookjes. Als leerkracht ben je net als iedereen opgegroeid in een wereld die bol staat van de genderstereotypen. Onbewust beïnvloeden die stereotypen je verwachtingspatroon en de manier waarop je reageert in de klas. Uit onderzoeken (bijvoorbeeld Sadker, 2007) blijkt dat leerkrachten denken dat ze jongens en meisjes gelijk behandelen, terwijl dat dit in de praktijk niet zo is.

Genderbewust

In België is het daarom al een groot aandachtspunt: genderbewust lesgeven. Verschillen tussen jongens en meisjes worden dan niet genegeerd, maar ook niet teveel benadrukt. Dat is iets anders dan genderneutraal lesgeven of opvoeden, waarbij geen enkele rekening wordt gehouden met de verschillen tussen jongens en meisjes.

Mieke Maerten is stafmedewerker bij het Belgische documentatiecentrum RoSa en oprichter van de bijbehorende website Genderindeklas.be, gemaakt om leerkrachten bewust te maken van hun omgang met jongens en meisjes. Maerten: 'Natuurlijk zijn jongens en meisjes verschillend. Maar we moeten ons niet blind staren op die verschillen, jongens en meisjes moeten wel

dezelfde kansen krijgen. Ze moeten leren dat er meer mogelijkheden zijn dan wat de stereotypen ons voorschrijven. Daarom is het belangrijk dat leerkrachten zich bewust worden van de vooroordelen die ze (onbewust) hebben en hoe die hun reacties in de klas kunnen beïnvloeden.'

Hoe werkt dat, genderstereotypen?

Rond het derde levensjaar weet een kind bij welk geslacht het hoort en gaat het daar een beeld bij vormen: wat betekent het om een jongen of meisje te zijn en wat kunnen jongens en meisjes allemaal doen? Op die ontdekkingsreis experimenteren peuters en kleuters met allerlei rollen en identiteiten. Ze hoeven weinig speurwerk te verrichten om tot de conclusie te komen dat poppen en roze stiften voor meisjes zijn en auto's en voetbal voor jongens.

In haar boek *Waarom we allemaal van Mars komen* (2011) legt de Britse psychologe Cordelia Fine uit hoe die stereotypen en verwachtingen het speelgedrag van kleuters beïnvloeden. 'Als kinderen eenmaal weten bij welke sekse ze horen, willen ze daar ook bij horen. Hun genderidentiteit ("Ik ben een jongen") leidt in combinatie met kennis van genderstereotypen ("Jongens spelen met auto's") tot genderstereotiep spel: jongens gaan met auto's spelen.'

De roden en de blauwen

Fine haalt in haar boek een studie aan die dit laat zien. Peuters en kleuters van twee kinderdagverblijven worden willekeurig verdeeld in een blauwe of rode groep en dragen drie weken lang bijbehorende T-shirts. In het ene lokaal laten de groepsleiders het daarbij; de kleurgroepen worden niet meer genoemd. In het andere lokaal leggen de groepsleiders voortdu-

'Als kinderen eenmaal weten bij welke sekse ze horen willen ze daar ook bij horen'

Human Touch Photography

rend de nadruk op de twee categorieën: de kastjes van de kinderen worden versierd met blauwe of rode etiketten, bij de deur moeten ze zich opstellen in een blauwe en een rode rij en ze worden regelmatig aangesproken met een verwijzing naar de kleur van de groep: 'Goede morgen, blauwen en roden.'

Aan het einde van de drie weken vragen de onderzoekers elk kind naar zijn of haar mening over een aantal zaken. Ze ontdekken dat het feit dat ze slechts drie weken lang zijn aangemerkt als 'Rode' of 'Blauwe' voldoende is om hun opvattingen te kleuren. De kinderen spreken bijvoorbeeld een voorkeur uit voor speelgoed waarvan hen is verteld dat hun eigen groep dat het leukst vindt en geven aan het liefst te spelen met kinderen uit hun eigen groep.

Wanneer het om gender gaat, gebeurt precies hetzelfde, maar dan in veel extremere mate. In de wereld van het jonge kind is gender een sociale categorie die zich onderscheidt van alle anderen. Ze hebben in tegenstelling tot volwassenen en oudere kinderen geen andere sociale categorieën waarmee ze zich kunnen identificeren, zoals atleet, christen, arts of kunstenaar. Jonge kinderen worden bovendien vaak volgens hun gender benoemd en georganiseerd ('Nu

mogen de jongens hun jas gaan pakken') en ook conventies in kleding en accessoires maken gender extreem zichtbaar. Dit verklaart waarom jonge kinderen sterk hechten aan jongens- of meisjesachtig gedrag, zegt Fine.

Wat zijn daarvan de consequenties?

Goed, dus jongens gedragen zich als jongens en meisjes als meisjes. Dat is toch altijd zo geweest, wat is er eigenlijk op tegen?

De behoefte om erbij te horen kan kinderen begrenzen in hun mogelijkheden, legt Mieke Maerten van RoSa uit. 'Kinderen krijgen niet de kans om al hun talenten te ontplooiën, omdat ze bepaalde dingen weigeren te doen. Een bekend voorbeeld: een meisje dat niet leert in bomen te klimmen omdat ze denkt dat dit voor jongens is, terwijl ze het eigenlijk leuk zou vinden en goed zou kunnen. Maar het kan ook veel grotere effecten hebben, op kwaliteiten bijvoorbeeld. Jongens staan bekend om hun competitiedrang en zijn goed in doe-opdrachten, terwijl meisjes meer bekend staan om hun samenwerkingskwaliteit en goed zijn in denk-opdrachten. In plaats van hen uit te dagen, leggen leerkrachten zich hier vaak bij neer of stimu- →

*Genderstereotypen:
jongens spelen met
auto's, meisjes
met poppen*

Benader je jongens
en meisjes op
dezelfde manier?

leren het zelfs. Op die manier worden de stereotypen in stand gehouden en krijgen kinderen minder de gelegenheid om die andere kwaliteiten te ontwikkelen.'

Kijken we verder in de toekomst, dan kunnen de stereotypen zelfs de hele levensloop bepalen. Maerten: 'Vooral in de pubertijd is de drang van jongens en meisjes groot om zich te onderscheiden. Bij hun studiekeuze laten jongeren zich daarom vaak leiden door de stereotypen, ze kiezen een opleiding die bij hun geslacht

past. Daarmee zetten ze een stempel op de rest van hun leven.'

Wat gebeurt er in de klas?

Leerkrachten versterken deze stereotypevorming onbewust. Dat kan gebeuren door verschillen in feedback, taakverdeling of soorten vraagstelling aan jongens of meisjes. Maerten: 'Jongens krijgen over het algemeen vaker denkvragen, terwijl meisjes meer herhalingsvragen krijgen, zagen we bijvoorbeeld in onderzoek van Sadker (2007).

Het goed beantwoorden van denkvragen vergroot het zelfvertrouwen en bevordert de creativiteit, terwijl herhalingsvragen de leerstof in de hersenen inprent. Op dit moment worden meisjes dus te weinig creatief uitgedaagd, en blijft bij jongens de stof minder goed hangen. Een probleem dat we nu dan ook in zowel Nederland als België zien, is dat jongens onderpresteren in het onderwijs. Dat kan onder andere hier mee te maken hebben, naar dat verband zijn we nu verder onderzoek aan het doen.'

Teaching in the bed of Procrustes

In januari 2012 ging het vierjarige onderzoeksproject *Teaching in the bed of Procrustes* van start, naar het onderpresteren van jongens in het onderwijs. Het is een samenwerking tussen drie Vlaamse Universiteiten (KU Leuven, UGent en Vrije Universiteit Brussel). Onderwijskundige Els Consuegra werkt namens de Vrije Universiteit Brussel mee aan het project en focust zich daarbij op de relatie tussen leerlingen en leerkrachten.

Voor het project werkte Consuegra mee aan observaties in basisschoolklassen waarbij het gedrag van leerkrachten en leerlingen onderzocht werd. Daarbij vielen belangrijke verschillen op in de interactie tussen de leerkracht en jongens of meisjes. Con-

Human Touch Photography

In de praktijk:

suegra: 'Als je leerkrachten vraagt een lijstje te maken van de eigenschappen die ze hun leerlingen toeschrijven, zie je dat leerkrachten van jongens ander gedrag verwachten dan van meisjes. In de klas passen ze daar de verdeling van hun aandacht op aan. Ook merken ze ander gedrag op naar kinderen, bekrachtigen ander gedrag en laten merken dat ze ander gedrag verwachten bij jongens dan bij de meisjes.' Dit alles gebeurt onbewust, benadrukt Consuegra. Ze maakt vaak mee dat leerkrachten zeggen: 'Ik behandel jongens en meisjes hetzelfde, ik let er echt op dat ik geen verschil maak.' Bij nadere analyse van lesopnames blijkt dan echter dat leerkrachten zich vergissen in hun neutraliteit en wel degelijk andere interactiepatronen hebben met jongens en meisjes.'

Domineren jongens de klas?

Consuegra noemt als voorbeeld de dominante rol van jongens bij rumoer in de klas. 'Bij veel leerkrachten heerst het beeld dat jongens zowel verbaal als fysiek de klas domineren en vaker betrokken zijn in negatieve interacties. Die verwachting leidt ertoe dat de leerkracht extra aandachtig is voor het lawaai van jongens. Zij worden er veel vaker op aangesproken, terwijl ze niet per se vaker de les verstoren. Op den duur gaan jongens zich naar deze verwachting gedragen.'

Die dominantie van jongens dient echter gerelativeerd te worden, betoogt Consuegra. 'Diepgaande analyses van lesobservaties leren dat meisjes geheel eigen strategieën hebben om invloed uit te oefenen op de les. Van hen wordt in meerdere mate verwacht dat ze ijveriger en gehoorzamer zijn, waardoor de leerkracht hen minder vaak controleert. Uit interviews met meisjes blijkt dat zij hier heel goed van op de hoogte zijn: ze weten dat ze met meer wegkomen en maken hier gebruik van. Ze gaan bijvoorbeeld hun "goede-leerlinggedrag" overdrijven, de leerkracht vleien en minder opvallend ongehoorzaam gedrag vertonen zoals in stilte roddelen of briefjes uitwisselen. Sommige leerkrachten erkenden achteraf ook dat ze minder streng zijn voor meisjes.'

Wat kan dit voor effect hebben? Consuegra: 'Stel je voor, een jongen komt goed mee in de klas en presteert goed. Maar hij is ook luidruchtig en bovendien presteren zijn vriendjes wat minder goed dan hij. De leerkracht geeft regelmatig negatieve opmerkingen zijn kant op, waaruit voor de jongen blijkt dat er van hem verwacht wordt dat hij veel rumoer maakt en weinig presteert. Op den duur gaat de jongen zich naar deze lage verwachtingen gedragen. Hij gaat lager presteren.'

Waar moet je op letten volgens Gender in de Klas?

- Stel je verschillende soorten vragen aan iedereen: herhalingsvragen, denkvragen, diepte vragen en reproductievragen?
- Krijgen zowel de jongens als de meisjes de opdracht om op te ruimen / uit te delen / tafels te sjouwen / het bord schoon te maken?
- Geef je jongens en meisjes om dezelfde reden complimentjes?
- Stimuleer je zowel de jongens als de meisjes om leidende en verzorgende taken op zich te nemen?
- Geven de beelden in het lesmateriaal een gelijke indruk van mannen en vrouwen?
- Praat je op dezelfde toon en zorg je voor evenveel contact met jongens en meisjes?
- Worden jongens en meisjes zowel om hun vrouwelijke als mannelijke eigenschappen gewaardeerd?
- Bestrijd je actief seksistische opmerkingen?
- Werk je roldoorbrekend bij het geven van voorbeelden?

(N.B. Houd wel rekening met het feit dat jongens en meisjes zich soms op een andere manier uiten. Jongens en meisjes hebben recht op verschil.)

Wat doen we er aan?

'De sleutel voor dit probleem is in de eerste plaats bewustwording,' zegt Consuegra. Als tip wil ze leerkrachten meegeven om eens te kijken hoe het bij hen in de klas is: 'Laat bijvoorbeeld eens een collega kijken of maak een video opname.' In het kader hiernaast kun je zien waar je daarbij op zou kunnen letten. Op de website van het CPS kun je de *HijZij-Wijzer* downloaden, een boek bedoeld voor leerkrachten die willen begrijpen waar de verschillen tussen jongens en meisjes vandaan komen en hoe zij hier het beste op kunnen reageren. Daar kun je ook de vragenlijst *Genderblender* downloaden om te kijken hoe je zelf in elkaar zit en wat dit betekent voor je omgang met leerlingen.

Consuegra: 'Er zijn geen trucjes om dit probleem op te lossen, ieder kind is verschillend en er spelen veel meer dingen mee dan alleen de genderstereotypen. Een kind is meer dan alleen zijn geslacht. Maar als je je bewust bent van je vooroordelen en je reacties in de klas, ben je al een heel eind.' ●

Leerkrachten verwachten van jongens ander gedrag dan van meisjes

VERDER LEZEN!

- Bossaert, S. (2009). *Wie voert het hoogste woord? Interactie in het eerste leerjaar basisonderwijs vanuit genderperspectief*. Brussel: VUBpress.
- Naezer, M. (2006). *Zij is een hoer, hij is stoer. Gender en bijnamen onder Nederlandse scholieren*. Nijmegen: Instituut voor Gender Studies, Radboud Universiteit Nijmegen. Bestellen via: www.ru.nl/genderstudies.

LITERA TUUR!

- De literatuurlijst kun je downloaden op www.jsw-online.nl